મુખ્ય સેવિકા

બાળવિકાસ અને પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણ

ડેમો

૦૧

પ્રશ્નો · જવાબ · સમજૂતી

GUJTEST

www.gujtest.com

અનુક્રમણિકા

બાળવિકાસ અને પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણ

ક્રમ	વિષય	પાનું
૧	મુખ્ય મુદ્દા	૩
૨	વૃદ્ધિ અને બાળકનો શરૂઆતનો વિકાસ	૪
૩	રમત અને હલનચલન	૫
૪	વિચાર, ભાષા અને સાથે શીખવું	૬
૫	લાગણીઓ અને પ્રવૃત્તિનું આયોજન	૭

(મુખ્ય પુસ્તક : ૧૬૦ પાનાં)

GUJTEST

બાળવિકાસ અને પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણ

વૃદ્ધિ અને વિકાસ

વજન અને ઊંચાઈ જેવા માપમાં થતો વધારો વૃદ્ધિ દર્શાવે છે. બાળક વાતચીત કરે, વસ્તુઓ ઓળખે, સમસ્યા ઉકેલે અને બીજા સાથે રમે તે વિકાસનાં ઉદાહરણો છે. શરીર, વિચાર, ભાષા અને લાગણીઓનો વિકાસ એકબીજા સાથે જોડાયેલો હોય છે.

બાળકને જોઈને નોંધ કરવી

બાળક શું કરે છે અને શું બોલે છે તે જેમ બન્યું હોય તેમ નોંધવું. “બાળક આળસુ છે” લખવા કરતાં તેણે કેટલો સમય કામ કર્યું અને પછી શું કર્યું તે લખવું વધુ ઉપયોગી છે. જુદા સમયે અને જુદી પ્રવૃત્તિમાં બાળકને જોવાથી તેની સમજ વધુ સારી રીતે મળે છે.

રમતથી શીખવું

બાળક વસ્તુને સ્પર્શીને, ગોઠવીને, પ્રશ્ન પૂછીને અને ભૂમિકા ભજવીને શીખે છે. વાર્તા પછી તેને પોતાની ભાષામાં વાત કહેવા દેવી. માટી, મણકા, ચિત્ર અને ગતિશીલ રમતો જુદી ક્ષમતાઓ કેળવવામાં મદદ કરે છે.

બાળકની પ્રગતિ જોવી

દરેક બાળકની શીખવાની ઝડપ જુદી હોઈ શકે છે. તેને બીજા બાળક સાથે સરખાવવાને બદલે તેની પોતાની અગાઉની નોંધ સાથે સરખાવવું. કઈ બાબત સારી રીતે આવડે છે અને ક્યાં મદદ જોઈએ છે તે જાણીને આગળની પ્રવૃત્તિ ગોઠવવી.

વૃદ્ધિ અને વિકાસનાં ઉદાહરણો

બાબત	ઉદાહરણ
વૃદ્ધિ	ઊંચાઈ અને વજન વધવું
વિચાર	રંગ અને કદ પ્રમાણે વસ્તુઓ ગોઠવવી
ભાષા	પોતાની જરૂરિયાત શબ્દો કે વાક્યથી કહેવી
હલનચલન	ચાલવું, સંતુલન રાખવું અને મણકા પરોવવા
સામાજિક વિકાસ	વારો લેવો અને બીજા સાથે રમવું

GUJTEST

વૃદ્ધિ અને બાળકનો શરૂઆતનો વિકાસ

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૧. કઈ નોંધ મુખ્યત્વે બાળકની વૃદ્ધિ બતાવે છે?

(અ) પોતાની જરૂરિયાત વાક્યમાં જણાવવી
(બ) છેલ્લા માપ કરતાં ઊંચાઈમાં વધારો
(ક) વસ્તુઓ રંગ પ્રમાણે ગોઠવવી
(ડ) સાથી સાથે વારો વહેંચવો

જવાબ : (બ) છેલ્લા માપ કરતાં ઊંચાઈમાં વધારો

સમજૂતી : વૃદ્ધિ શરીરના કદમાં થતા માપી શકાય એવા ફેરફાર સાથે સંબંધિત છે. બાકીનાં ઉદાહરણો વિકાસનાં જુદાં પાસાં દર્શાવે છે.

---

૨. બાળક પહેલાં માથું સ્થિર રાખે છે અને પછી બેસતાં શીખે છે. આ ક્રમ કયો ખ્યાલ સમજાવે છે?

(અ) ભાષા શીખ્યા પછી જ ગતિ વિકસે છે
(બ) અભ્યાસથી વિકાસનો ક્રમ ઊલટાવી શકાય છે
(ક) દરેક કૌશલ્ય એકસરખા સમયે આવડે છે
(ડ) વિકાસમાં સામાન્ય દિશા અને ક્રમ હોય છે

જવાબ : (ડ) વિકાસમાં સામાન્ય દિશા અને ક્રમ હોય છે

સમજૂતી : વિકાસ સામાન્ય ક્રમમાં આગળ વધે છે. દરેક બાળક એ જ દિવસે કે એ જ ઝડપે કૌશલ્ય મેળવશે એવું માનવું યોગ્ય નથી.

---

૩. અવલોકન નોંધમાં કયું વાક્ય સૌથી યોગ્ય છે?

(અ) રીનાએ બે વાર બોલ રમવા માગ્યો; પછી ખૂણામાં બેસી ગઈ
(બ) રીનામાં સામાજિક વિકાસ ઓછો છે
(ક) રીના સ્વભાવથી અસહકારી છે
(ડ) રીનાને સમૂહમાં રહેવું ગમતું નથી

જવાબ : (અ) રીનાએ બે વાર બોલ રમવા માગ્યો; પછી ખૂણામાં બેસી ગઈ

સમજૂતી : પહેલી નોંધમાં જોવાયેલી ઘટના છે. અન્ય વિકલ્પો વર્તન વિશેનું અર્થઘટન છે; તેના માટે વધુ અવલોકન જરૂરી છે.

---

૪. શિશુ સાથે રમતાં સંભાળ રાખનાર ચહેરો બતાવીને ધીમે બોલે છે અને તેના અવાજનો પ્રતિભાવ આપે છે. કઈ બાબતને સીધો ટેકો મળે છે?

(અ) નિયમબદ્ધ સમૂહ રમત
(બ) અક્ષરલેખનની તૈયારી
(ક) પ્રારંભિક સંવાદ અને સંબંધ
(ડ) લખેલા શબ્દનું વાંચન

જવાબ : (ક) પ્રારંભિક સંવાદ અને સંબંધ

સમજૂતી : ચહેરા, અવાજ અને હાવભાવ દ્વારા થતી આપલે ભાષાની શરૂઆત તથા ભાવનાત્મક સંબંધને ટેકો આપે છે.

રમત અને હલનચલન

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૫. બાળક લાકડાનો ટુકડો કાને રાખીને ફોન પર વાત કરવાનો અભિનય કરે છે. આ કઈ રમતનું ઉદાહરણ છે?

(અ) ઊંચાઈ માપવાની પ્રવૃત્તિ
(બ) ધ્વનિ ભેદવાની કસરત
(ક) પ્રતીકાત્મક રમત
(ડ) નિયમબદ્ધ સ્પર્ધાત્મક રમત

જવાબ : (ક) પ્રતીકાત્મક રમત

સમજૂતી : લાકડાના ટુકડાને ફોન તરીકે વાપરતી વખતે બાળક એક વસ્તુને બીજી વસ્તુનું પ્રતીક બનાવે છે. આ પ્રતીકાત્મક રમતનું ઉદાહરણ છે.

---

૬. બે પૂર્વશાલેય બાળકોની ભાષા શીખવાની ઝડપ જુદી છે. શિક્ષિકાએ કયો અભિગમ રાખવો?

(અ) બંનેની પોતાની પ્રગતિ નોંધીને જરૂર મુજબ મદદ આપવી
(બ) ધીમા બાળકને વાર્તા વર્તુળમાંથી થોડો સમય દૂર રાખવું
(ક) ઝડપી બાળકની સરખામણીથી બીજાને પ્રોત્સાહિત કરવું
(ડ) બંનેને એકસરખી લાંબી કવિતા જ આપવી

જવાબ : (અ) બંનેની પોતાની પ્રગતિ નોંધીને જરૂર મુજબ મદદ આપવી

સમજૂતી : વ્યક્તિગત ભિન્નતા સ્વીકારીને સહાય કરવી. સરખામણી અને અલગ પાડવાથી ભાષા વાપરવાની તક ઘટી શકે છે.

---

૭. માટીથી નાના આકાર બનાવવા માટે મુખ્યત્વે કયા હલનચલનની જરૂર પડે છે?

(અ) દોડતી વખતે આખા શરીરનું સંતુલન
(બ) લાંબો કૂદકો મારવા પગનું બળ
(ક) ઉચ્ચ અવાજે બોલવા શ્વાસનું નિયંત્રણ
(ડ) આંગળીઓ અને હાથના નાનાં સ્નાયુઓનું સંકલન

જવાબ : (ડ) આંગળીઓ અને હાથના નાનાં સ્નાયુઓનું સંકલન

સમજૂતી : માટી દબાવવી, ગોળ કરવી અને આકાર આપવો સૂક્ષ્મ ગતિના વિકાસ માટે ઉપયોગી છે. દોડવું અને કૂદવું મોટા સ્નાયુઓ સાથે વધુ જોડાય છે.

---

૮. કઈ પ્રવૃત્તિ મોટા સ્નાયુઓના સંકલનને વધુ સીધો અભ્યાસ આપે છે?

(અ) ચિત્રમાં નાનાં ટપકાં મૂકવા
(બ) દોરેલી રેખા પર સંતુલન રાખીને ચાલવું
(ક) કાગળના નાના ટુકડા ચોંટાડવા
(ડ) મણકા રંગ પ્રમાણે અલગ કરવા

જવાબ : (બ) દોરેલી રેખા પર સંતુલન રાખીને ચાલવું

સમજૂતી : સંતુલન રાખીને ચાલવામાં શરીરના મોટા સ્નાયુઓ અને ગતિનું સંકલન વપરાય છે. અન્ય વિકલ્પોમાં હાથ-આંગળીઓનું કામ વધુ છે.

GUJTEST

વિચાર, ભાષા અને સાથે શીખવું

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૯. બાળકો પાંદડાંને પહેલાં રંગ અને પછી કદ પ્રમાણે ગોઠવે છે. મુખ્યત્વે કઈ ક્ષમતાનો અભ્યાસ થાય છે?

(અ) વર્ગીકરણ અને સરખામણી
(બ) ગીતના તાલનું અનુકરણ
(ક) અક્ષરજ્ઞાન અને જોડણી
(ડ) ઘડિયાળ વાંચવાની ચોકસાઈ

જવાબ : (અ) વર્ગીકરણ અને સરખામણી

સમજૂતી : એક જ સામગ્રીને જુદાં લક્ષણો પ્રમાણે ગોઠવતાં બાળક સમાનતા અને તફાવત ઓળખે છે. આ જ્ઞાનાત્મક વિકાસની પ્રવૃત્તિ છે.

---

૧૦. બાળક ઘરે બોલાતી ભાષામાં વાત કરે છે, જ્યારે કેન્દ્રમાં બીજી ભાષા વધુ બોલાય છે. શરૂઆત માટે શું યોગ્ય છે?

(અ) ઘરની ભાષા માટે અલગ બેસવાની વ્યવસ્થા કરવી
(બ) દરેક વાક્ય બીજી ભાષામાં બોલવાની શરત રાખવી
(ક) ઘરની ભાષા સ્વીકારીને પરિચિત શબ્દોથી સંવાદ વધારવો
(ડ) પહેલા અક્ષરો યાદ થાય પછી વાતચીત શરૂ કરવી

જવાબ : (ક) ઘરની ભાષા સ્વીકારીને પરિચિત શબ્દોથી સંવાદ વધારવો

સમજૂતી : પરિચિત ભાષા બાળકને અનુભવ વ્યક્ત કરવામાં અને નવી સમજ સાથે જોડવામાં મદદ કરે છે. ભાષા શીખવાની તક સંવાદથી વધે છે.

---

૧૧. વાર્તા પછી કયો પ્રશ્ન વિચાર અને ભાષા બંનેને વધુ અવકાશ આપે છે?

(અ) પાત્રનું નામ યાદ કરીને કહો
(બ) તમે વાર્તાના બાળકની જગ્યાએ હોત તો શું કરત?
(ક) પુસ્તકના મુખપૃષ્ઠનો રંગ જણાવો
(ડ) વાર્તાનું છેલ્લું વાક્ય ફરી બોલો

જવાબ : (બ) તમે વાર્તાના બાળકની જગ્યાએ હોત તો શું કરત?

સમજૂતી : પોતાનો જવાબ ગોઠવવા બાળકને અનુભવ, વિચાર અને ભાષા વાપરવી પડે છે. નામ કે રંગ જણાવવાનો પ્રશ્ન વધુ મર્યાદિત જવાબ માંગે છે.

---

૧૨. સમૂહની વાતચીત સાંભળવામાં મુશ્કેલી ધરાવતા બાળક માટે કઈ ગોઠવણી વધુ મદદરૂપ છે?

(અ) વાતચીત દરમ્યાન તેને અલગ પ્રવૃત્તિમાં રાખવું
(બ) સૂચનાઓ હંમેશાં પાછળથી મોટેથી આપવી
(ક) બાળકને ચિત્રકામ પૂરતું જ કામ આપવું
(ડ) ચહેરો દેખાય તેમ બેસાડવું અને ચિત્ર સાથે સમજાવવું

જવાબ : (ડ) ચહેરો દેખાય તેમ બેસાડવું અને ચિત્ર સાથે સમજાવવું

સમજૂતી : દૃશ્ય આધાર અને સામેનો ચહેરો સંવાદમાં સહાય કરે છે. બાળકની જરૂરિયાત જાણી જરૂરી નિષ્ણાત સહાય સાથે સમાવેશ કરવો.

લાગણીઓ અને પ્રવૃત્તિનું આયોજન

સાચો જવાબ પસંદ કરો.

૧૩. બે પગલાં જુઓ: ૧. ગુસ્સે થયેલા બાળકની લાગણીને શબ્દ આપવો. ૨. હંમેશાં તેને પહેલો વારો આપીને શાંત કરવું. સામાજિક-આવેગિક શિક્ષણ માટે કયું યોગ્ય છે?

(અ) માત્ર પગલું ૨
(બ) બંને પગલાં
(ક) બંનેમાંથી કોઈ નહીં
(ડ) માત્ર પગલું ૧

જવાબ : (ડ) માત્ર પગલું ૧

સમજૂતી : લાગણી સમજવામાં મદદ સાથે વારો લેવાનો અભ્યાસ જરૂરી છે. દરેક વખતે પહેલો વારો આપવાથી બીજાની જરૂરિયાત સ્વીકારવાનું શીખાતું નથી.

---

૧૪. મૂલ્યાંકનમાં બાળકની પોતાની અગાઉની નોંધ સાથે નવી નોંધ સરખાવવાનો મુખ્ય લાભ કયો?

(અ) પ્રવૃત્તિ વગર જ અંતિમ નિદાન થઈ શકે
(બ) વ્યક્તિગત પ્રગતિ અને જરૂરી મદદ જાણી શકાય
(ક) વાલીની હાજરીનું પ્રમાણ નક્કી થઈ શકે
(ડ) સમૂહમાં પ્રથમ ક્રમ નક્કી કરી શકાય

જવાબ : (બ) વ્યક્તિગત પ્રગતિ અને જરૂરી મદદ જાણી શકાય

સમજૂતી : મૂલ્યાંકન આગળનું શિક્ષણ ગોઠવવા માટે છે. એક નોંધથી અંતિમ વિકાસનિદાન કે હરીફાઈનો ક્રમ નક્કી કરવો યોગ્ય નથી.

---

૧૫. પ્રવૃત્તિઓની કઈ જોડી મુખ્યત્વે મોટા અને નાના સ્નાયુઓના અભ્યાસને અનુક્રમે દર્શાવે છે?

(અ) રંગ ઓળખવો; અવાજ ઓળખવો
(બ) મણકા પરોવવા; સંતુલન રાખીને ચાલવું
(ક) સંતુલન રાખીને ચાલવું; મણકા પરોવવા
(ડ) વાર્તા સાંભળવી; ગીત ઓળખવું

જવાબ : (ક) સંતુલન રાખીને ચાલવું; મણકા પરોવવા

સમજૂતી : ચાલવામાં શરીરના મોટા સ્નાયુઓ અને સંતુલન વપરાય છે. મણકા પરોવવામાં હાથ-આંગળીઓ અને આંખનું સંકલન મહત્વનું છે.

---

૧૬. પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણમાં રમકડાં પસંદ કરતાં કઈ બાબતને પ્રાથમિકતા આપવી?

(અ) બાળકની ઉંમર, સલામતી અને સક્રિય ઉપયોગની તક
(બ) સમાન દેખાવ ધરાવતા મોંઘા સેટ
(ક) ઘણી લખાણવાળી તૈયાર વર્કશીટ
(ડ) માત્ર શિક્ષિકા ચલાવી શકે તેવું સાધન

જવાબ : (અ) બાળકની ઉંમર, સલામતી અને સક્રિય ઉપયોગની તક

સમજૂતી : વયને અનુરૂપ સલામત સામગ્રી બાળક પોતે શોધખોળ અને ઉપયોગ કરી શકે તેવી હોવી જોઈએ. સ્થાનિક અને ઓછા ખર્ચની સામગ્રી પણ ઉપયોગી બની શકે છે.
